

NAGY ÉRTÉKŰ ANTOLOGIA

Adriai tengernek műzsája. A dalmát tengerpart költészete.
Válogatta és fordította Csuka Zoltán.
Európa Könyvkiadó, Budapest, 1976.

Öt évszázad költészete szól hozzánk Csuka Zoltán nagy értékű antológiájából, amelyben nemcsak a tengerparton s a szigeteken született és élt vagy élő dalmát, crnogorai és szlovén írók kaptak helyet, hanem Jugoszlávia más vidékeinek költői is, akiket látogatásaik alkalmával a tenger megihletett. Sőt a kötetben megtalálható Zrínyi Miklósnak *Arianna sirása* című költeménye is (részlet az *Adriai tengernek Syrenafából*), s mellette a mű horvát nyelvű fordítása, a költő testvérének, a horvátul verselő Petar Zrinskinek munkája, mintegy jelképként az egymás mellett élő népek művészetének testvéri vonatkozásaira.

Az antológia elején impozáns helyet foglal el egy csokorra való tengerparti népdal, népi ének: elhajózott kedvesükért siránkozó lányok dalai, szerelmes versek, amelyekben a romantikus tengerparti táj a háttér, vízcsobogást, hullámcsobbanást sejtető hangutánzó halászdal, történelmi eseményeket elbeszélő népi énekek, és olyanok, amelyek a tengernek mint a világ felé kitért kapunak szerepére utalnak. A legérdekesebb ezek közül talán a *Szép Vidáról* szóló hosszabb, a délszláv népi énekekre jellemző deseteracokból (tíz szótagból álló sorokból) szőtt költemény, amelynek témája ma is annyira időszerű: Szép Vida elhagyja szülőföldjét, hogy jobbat remélve, máshol próbáljon szerencsét. Kényelmesebb életet, gazdagságot talál is, de otthonra, igazi boldogságra nem lel az idegen földön.

A tenger fénye és a reneszánsz fénye sugárzik felénk az első, a latin, vagy a latin és az olasz mellett anyanyelvükön is verselő dubrovnikai, hvari, spliti és zadari költők műveiből, akiknek költészetében „a mediterrán napfény ragyogásában, jórészt latin és olasz hatásra bontakozik ki a délszláv világ egészen sajátos irodalma...” (Csuka Zoltán: *Vallomás egy antológia születéséről — Adriai tengernek műzsája*, 313.), abban az időben, amikor

az ország belsejét a török uralja, északi részei pedig végvidékké válnak. A latin költészet nyomán keletkezett életbölcseleti és a Petrarca-hatásra írt szerelmi költeményeken kívül a szabadság szeretetét, a politikai és a szellemi szabadságát, éneklék meg ezek a költők, a törökkel való harcot s a világgal, a különböző népekkel való kapcsolatot, amely a tenger útján jön létre, amelyet a gyakran idézett, spliti közmondás így fejez ki szimbolikusán: „Ha beledugom az ujjamat a tengerbe, az egész világgal kapcsolatba jutok.” A tengerről pedig mint a szülőföld szerves részéről, természetes velejárójáról írnak ezek a költők. Nem annyira szépségét, mint inkább a veszélyeket írják le, amelyeket a végtelen víz magában hordoz a hajós, a halász, a parton vagy a szigeteken élő ember számára. Ilyen például Mavro Vetranović Čavčić (1482—1576) *A kemény tél* című verse, amelyben a nem tengeren élő emberek számára ismeretlen téli tengerről nyújt erőteljes, festői képet:

„Mikor eljő a kemény tél,
s megdagad a kéklő tenger,
a hullámok serege két
s hegyek vívnak a hegyekkel.”

Vagy Petar Hektorovićnak (1487—1572), aki nemcsak korának egyik legjelentősebb költője, de az első horvát népdalgyűjtő is volt, az a költeménye, amelyben az 1539-ben betört török elől való menekülését örökítette meg.

Az országhatárokon túl is ismert, klasszikus délszláv írók műveiből is talál az olvasó egy-egy gyöngyszemet az antológiában: Marin Držićtól (1508 körül — 1567) egy szerelmes verset, Ivan Gundulićtól (1589—1638) egy részletet a *Dubravka* című pásztorjátékából, amelyben a költő Dubrovnik szabadságát dicsőíti, Petar Petrović Njegošnak (1813—1851) a *Hegyek korszorúja* című drámai költeményéből azt a részletet, amely Velencéről, a kizsákmányoló tengeri nagyhatalomról

szól, ahol a mérhetetlen gazdagság és a legnagyobb nyomor olyan szembe-
tűnően állnak egymás mellett.

Az ősi uszkok-városban, Senjben született Strahimir Silvije Kranjčević-
nak (1865—1908) *A bujdosó elégiája* cí-
mű költeményét találjuk meg a kötet-
ben. Ennek zárószakasza megrázó-
an beszél a török uralom anyagilag ki-
zsákmányoló és erkölcsileg megalázó
kíméletlenségéről:

„Bölcsek, nagyon bölcsek! — Kenyered elvették,
Szájadból a morzsát, még azt is kiverték;
Nyomorultul most még büszkeséged kéne.
De arra úgy vigyázz, mint szemed fényére.
Nem csoda, ha a bölcs emberi sötétség,
Gyilkolni akarván, erre feni kését,
Mert sírkő az ember vesztett büszkesége;
Ha azt odaadjuk — sírba szállunk véle!”

Ezek a sorok eszünkbe juttatják
Németh Lászlónak egy hasonló gon-
dolatát a kapitalista kizsákmányolás-
nak is kettős, anyagi és erkölcsi jelle-
géről: két módon zsákmányolják a
munkást; az egyik mód az, hogy nem
fizetik meg munkája teljes értékét, a
másik pedig, hogy elveszik tőle a
munka örömét.

Ahogy, a gyűjtemény verseit ol-
vasva, közeledünk századunk szürre-
alista és egyéni utakat kereső mo-
dern költőihez, egyre több költemény-
re bukkanunk, amely magát a tengert
és a tengerparti tájat írja le. Két ér-
dekes dolgot figyelhetünk meg ezzel
kapcsolatban. Az egyik az, hogy sok-
kal több a tengerről, mint az ugyan-
csak szépséges tengerpartról szóló le-
írás. Ennek a ténynek egyszerű ma-
gyarázata az lehet, hogy a örök víz
lenyűgöző látványa szinte rabul ejti,
magára rögzíti a tekintetet, s emiatt
jut jóval kevesebb figyelem a part
menti jelenségekre. A másik, még ér-
dekesebb és jelentősebb tény az, hogy
míg a tenger melléken és a szigeteken
született és élő vagy élt költők a ten-
gert egész mivoltában, minden jó és
rossz oldalával együtt élik át és írják
le, addig azok az írók, akik a tengert
csak hosszabb-rövidebb látogatásaik
során ismerték meg, főként csak lel-
kesedésüknek adnak hangot. Hason-

lítsuk össze a kozmopolita, világljáró
Jovan Dučić (1871—1943) és az egész
életében a tengerparton élt Nikola Po-
lić (1890—1960) egy-egy versének zá-
rószakaszát, amelyben ugyanarról a
témáról, a tengerparti délről írnak.
Mindkét költő versének címe *Dél*, de
míg Dučić, a tengerpart „vendégének”
számára ez a jelenség ritkán tapasztal-
talt, csodálatos élmény, addig Polić
ugyanazt a természeti tüneményt mint
a délig tartó munkájában elfáradt em-
ber írja le:

„Némán, ezüstösen hevernek a kertek
végig lenn a parton; a testes, ifjú nap
fénylik és gyújtogat; még a hullámokat
sem hallani. Dél van. Soha ilyen csendet!”

(Jovan Dučić: *Dél*)

„Dél van. Kihalt, mélyen nyugalmas,
A mélabús szem fáradtan bolyong
A kis talu szabályos fasorában,
A csüggeteg, lehajló lombokon.”

(Nikola Polić: *Dél*)

De a huszadik század versei között
is akadunk történelmi tárgyúakra.
Ilyen például Đuro Snajdernak (1919)
Feljegyzések a bokai matrólázadásról
(1918) című költeménye, és néhány, a
népfelzabadtó harccal kapcsolatos
vers, mint például Živko Jeličićtól
(1920) a *Hej, csapkodjál, komor ten-
ger* című.

A tengernek és a tengerparti táj-
nak legintenzívebb átélését talán a ši-
beniki születésű, első verseskötetével
1947-ben feltűnt Vesna Parunnál (1922)
találjuk, aki nemcsak együtt él és
érez környezetének természeti világá-
val, de teljesen azonosítja is magát
vele.

Az öt évszázad több mint kétszáz
költeményét felölelő antológiát Csuka
Zoltánnak avatott, a különböző korok-
nak mindig megfelelő hangvétellő for-
dítása mellett találó válogatása és a
költőkről szóló tömör ismertető jegy-
zetei is igen értékesek teszik. Az *Ad-
riai tengernek műzsája* ily módon nem-
csak nagy élményt nyújtó, gyönyörköd-
tető olvasmány, de jelentős irodal-
omtörténeti munkának is tekinthető.

KENYERES KOVÁCS MÁRTA